

»Tanter gillar blommiga klänningar«

Myter om äldre,
sant eller falskt?

Hjääälp, jättepuppen kommer!!! Alla äldre är sjuka Slakten bryr
Alla vill till hemmet Går man ut blir man nerslagen De måste äta

Förord

Äldre människor är som alla andra, men vi talar om äldre, pensionärer och gamlingar som om de vore en speciell sorts människor mycket olika alla andra. När människor passerar 65-års gränsen börjar vi betrakta dem som sjuka, senila och vårdbehövande. De förväntas ha en speciell musiksmak, gilla bussresor och klä sig i blommiga tält.

När en del äldre får nedsatt rörelseförmåga, verkar många tro att det gäller även känslor och hjärnans funktion. Äldre ”hänger inte med” och har därför låg status i vårt samhälle.

Vi som arbetar på sektionen för äldreomsorg och sjukvård på Svenska Kommunförbundet lyfter med den här skriften fram några av de myter som vi ofta möter. Syftet är att bidra till reflektion över vår syn på äldre människor, äldreomsorgen och dem som arbetar inom detta område.

- **Produktion**
- Projektledare: Kerstin Ahlsén,
- Svenska Kommunförbundet
- Produktion och text:
- Margot Granvik/Journalistkontoret
- Grafisk form: Pangea design
- Illustrationer: Christina Alvner
- Upplaga: 3 000 ex
- Tryck: Arne Löfgren Offset
- ISBN: 91-7289-019-3
- Beställningar av skriften:
Importancia
tfn 020-31 32 30
fax 020-31 32 40

MYT:

Hjäaaaalp, jättepuppen kommer!!!

Om några år kommer den stora gruppen födda på 1940-talet att börja gå i pension och detta beskrivs ibland som att det svenska samhället står inför en "ålderschock" eller rentav "åldersbomb". Det framställs som att mycket snart kommer moder Sveas arbetsföra befolkning att digna under bördan av gamla och sjuka. Men, än är det 20–25 år kvar innan de stora barnkullarna från 40-talet passerar 85. Det är under de sista levnadsåren som de stora vårdinsatserna behövs.

- **År 2000 var** 18 procent av befolkningen, eller 1 530 900 personer, ålderspensionärer. Andelen beräknas öka till 22 procent år 2020. Därefter upphör ökningen av andelen ålderspensionärer i samhället. Det är först 2020 som kraven på äldreomsorgen ökar betydligt igen. Antalet personer 80 år och äldre förväntas öka med cirka 50 procent mellan åren 2020 och 2030.

Under de kommande tio åren ökar antalet ålderspensionärer relativt måttligt. Ändå förväntas en relativt stor ökning av behoven av äldreomsorg. Det beror på att de äldsta i samhället, de som är 85 år eller äldre ökar med hela 22 procent under den närmaste tioårsperioden.

Endast sex procent av de som var i åldrarna 65–79 år fick insatser inom den kommunala äldreomsorgen år 2000. I åldrarna 80–84 år var andelen 25 procent, och för 85 år och äldre 58 procent.

Källor:

Aktuellt om äldreomsorgen. 2001.
Svenska Kommunförbundet.
Folkhälsorapport 2001.
Socialstyrelsen.
Äldreuppdraget. 2000:4.
Socialstyrelsen.

MYT:

Alla äldre är sjuka

Eftersom barn som föddes på 30- och 40-talet har fått bra med föda, utbildning och sjukvård så lever de, och andra födda då eller senare, allt längre. Samtidigt sker insjuknandet i sjukdomar som har med ålder att göra allt senare. Vi lever helt enkelt längre, men förblir samtidigt i stort sett friska fram till de sista åren av våra liv. Risken att bli allvarligt sjuk och dö för tidigt av sjukdom minskar i alla åldrar. Dessutom kan hälso- och sjukvården idag effektivt behandla sjukdom hos personer i allt högre åldrar. Det har inneburit att fler lever till hög ålder. Medelålders och äldre har haft den gynnsammaste hälsoutvecklingen i Sverige de senaste två decennierna.

• **Risken att insjukna** och dö i hjärt-kärlsjukdom har minskat för båda könen och för alla socialgrupper. Den stora nedgången i dödlighet i hjärt-kärlsjukdomarna är den största förklaringen till den ökade medellivslängden på senare år.

Sett ur ett internationellt perspektiv har Sverige fortfarande en hög dödlighet i kranskärlssjukdomar. Den är till exempel dubbelt så hög i Sverige som i Frankrike. Möjligheterna att uppnå ytterligare förbättringar med förebyggande insatser är därför stora.

Omkring 45 procent av alla som fått en cancerdiagnos förväntas idag leva lika länge som jämnåriga. Tidig upptäckt och förbättrade behandlingsmetoder ökar överlevnaden.

De äldres rörelseförmåga har förbättrats under en längre period. Det är sannolikt en effekt av höft- och knäledsplastik.

Andelen äldre med nedsatt syn blir allt mindre vilket delvis beror på det stora antalet starroperationer.

Källa:

Äldres levnadsförhållanden 1980–1998. SCB
Folkhälsorapport 2001.
Socialstyrelsen.

MYT:

Slakten bryr sig inte

Sanningen är att slakten bryr sig. Många tar på sig ett stort ansvar och stora bördor. Detta gäller i första hand makar emellan – i praktiken är det mest maken eftersom kvinnor överlever sina män – men även barnen engagerar sig aktivt.

Dagens äldre har i allmänhet fler anhöriga att tillgå än tidigare generationer. En större andel har egna barn, och fler syskon är i livet, även om syskonkullarna har minskat. De anhörigas möjligheter att hjälpa med hänsyn till bostadsort verkar inte ha förändrats på senare år.

Flyttningsbenägenheten är snarare lägre än tidigare.

• **Kvinnor lever** i genomsnitt nästan fem år längre än män. År 2000 var medellivslängden för kvinnor 82,1 och för män 77,5.

• Den äldreomsorg som ges av anhöriga, grannar och vänner för äldre som bor hemma uppgår till två à tre gånger den offentliga i arbetstimmar räknat.

• I Sverige har kvinnorna gått ut på arbetsmarknaden. Den informella omsorgen har trots detta inte upphört.

• Nästan var tionde ensamstående äldre med hjälpbehov får daglig hjälp av en närstående, ytterligare 35 procent får hjälp varje vecka och 21 procent mer sällan.

Källor:

Kommer det att finnas en hjälpande hand? Bilaga 8 till LU 1999/2000.

Folkhälsorapport 2001.

Socialstyrelsen.

Äldres levnadsförhållanden 1980–1998. SCB.

MYT:

Antalet anställda minskar

Det påstås ofta att kommunerna skurit ner på antalet vårdpersonal. Men faktum är att kommunerna tvärtom har anställt fler. Kommunerna hade 23 200 fler anställda inom vård och omsorg för äldre och funktionshindrade år 2000 jämfört med år 1995. De som arbetar inom äldreomsorgen anser att de har ett viktigt och engagerande arbete. Personalomsättningen bland dem som har fast arbete är lite lägre än genomsnittet på arbetsmarknaden.

• **År 2000** arbetade totalt 243 500
• anställda inom vård och omsorg för
• äldre och funktionshindrade. Andelen
• kvinnor var 92 procent.

• År 2000 hade kommunerna
• 188 000 anställda undersköterskor,
• vårdbiträden, sjukvårdbiträden,
• vårdare och skötare. Det är en ökning
• med 7 800 från 1995.

• Antalet sjuksköterskor år 2000 var
• 11 800. Det är en ökning med 2 100
• från 1995.

• Antalet arbetsterapeuter år 2000
• uppgick till 2 400, en ökning med 700
• på fem år.

• Antalet sjukgymnaster var 1 000,
• en ökning med 500.

Källor:

Aktuellt om äldreomsorgen. 2001.

Svenska Kommunförbundet.

Rekrytera och behålla personal
– en utmaning. 2001.

Svenska Kommunförbundet.

MYT:

Stackars alla ensamman

Isolering och ensamhet förekommer visserligen hos en minoritet av de äldre, men äldre rapporterar inte större problem med ensamhet än andra åldersgrupper. Äldre människor träffar och umgås mer med sina barn än tidigare generationer. De har, trots allt tal om flyttningar, också sina barn "nästgårds", på nära avstånd geografiskt.

- **Vi tror gärna** att äldre i Medelhavs-
- länderna känner sig mindre ensamman
- än äldre uppe i den kalla nord. En
- undersökning 1992 av tolv EU-länder
- visade att bland äldre uppgav 36
- procent i Grekland och 20 procent i
- Portugal att de ofta känner sig ensam-
- ma, mot 5–6 procent av de äldre i
- Sverige.

- Allt fler gamla är gifta eller lever
- med en livspartner.

Familj och sociala nätverk tunnans ut när man blir äldre, men fler har idag egen familj högt upp i åldrarna än i början av 1980-talet.

Kvinnor mellan 75 och 84 år träffar oftare en nära anhörig varje vecka idag, jämfört med för tjugo år sedan.

Färre kvinnor och män uppges idag att de saknar en nära vän, jämfört med vad kvinnor och män uppgav för tjugo år sedan.

Umgången med grannar har minskat i omfattning. Det gäller för båda könen.

Människor som upplevt otrygghet i barndomen och som haft svårt att få barndomsvänner rapporterar högre grad av ensamhet i vuxen ålder.

Källor:

Åldrandets socialpsykologi. Lars Tornstam. 1998. *Rabén Prisma*.
Folkhälsorapport 2001.
Socialstyrelsen.

MYT:

Alla vill till hemmet

Nio av tio pensionärer, 92 procent, bor i sina egna hem. De flesta vill bo kvar i sina egna bostäder och allt fler bor kvar allt längre. Man bor hemma livet ut.

Hemtjänsten koncentrerar sig på de som behöver mest hjälp, så att dessa ska kunna bo kvar hemma så länge som möjligt. De allra flesta vill hellre ha tillgång till hemsjukvård även vid svåra och vårdkrävande tillstånd, så länge de uppfattar att vården hemma är lika bra som den som ges på sjukhus. Nästan alla i särskilda boenden är 80 år eller äldre.

- **Med kommunernas** särskilda boendeformer avses det som tidigare kallades servicelägenheter, äldreomsorgshem, sjukhem och gruppboende.
- Medelåldern bland dem som bor i särskilda boendeformer är hög. År 2000 var 77 procent 80 år och äldre av de boende.

- I åldersgruppen 85 år och äldre bodde 32 procent, och i åldersgruppen 80–84 år bodde 11 procent, i särskilt boende år 2000.

Bland de yngre pensionärerna 65–79 år var andelen i särskilt boende 2,6 procent.

Cirka 70 procent av de som år 2000 bodde i särskilda boenden var kvinnor.

De som bor i särskilt boende har stora vårdbehov. År 2000 behövde i genomsnitt tre av fem hjälp med vardagliga aktiviteter som måltider, toalettbesök och förflyttning.

Källor:

Äldreuppsdraget. 2000:4.

Socialstyrelsen.

Bemötandet av äldre. SOU 1997:170.

Äldres boende och flyttningar. Lars-Erik Borgegård och Urban Fransson. 2000. *Uppsala universitet.*

MYT:

Går man ut blir man nerlagen

Det viktigaste för hur trygg man känner sig är var man bor. Människor som bor i ett område med problem är i regel räddare än människor i lugna områden.

Kvinnor är räddare att bli utsatta för brott än män och mest rädda är äldre kvinnor. Minst rädda att bli utsatta för brott är unga killar, som egentligen borde vara räddast, eftersom unga killar dominerar bland dem som blir utsatta för våldsbrott (brotten inträffar oftast under helgnätter utanför krogar i tätorter).

• **1998 uppgav** 36,1 procent av kvinnorna och 12 procent av männen mellan 65–74 år att de avstått från att gå ut på kvällen på grund av rädsla för våld. Bland 75–84 år avstod 51,2 procent av kvinnorna och 16,1 procent av männen.

• Totalt uppgav närmare 400 000 ålderspensionärer, 65–84 år, att man avstått från att gå ut på kvällen på grund av oro för att bli utsatt för våld.

• Ungefär 7 000 ålderspensionärer blev 1998 utsatta för ett faktiskt våld, varav knappt 5 000 i åldersgruppen 65–74 år och något över 2 000 i åldersgruppen 75–84 år.

• Bland kvinnliga pensionärer ligger andelen utsatta för våld eller hot stabilt runt 1,5 procent per år sedan 1980.

• Närmare 5 000 kvinnliga ålderspensionärer uppgav i årliga undersökningar under 1990-talet att de utsatts för våld eller hot om våld i sina lägenheter. Förmodligen är siffran kraftigt underskattad, särskilt när det gäller våld och hot där gärningsmannen är sammanboende med offret.

Källor:

Rädslan för brott. 1991.

Brå.

Äldres levnadsförhållanden 1980–1998. SCB.

Statistik SCB.

MYT:

De måste äta kattmat och samla tomflaskor

Inte nog med att äldre människor är ensamma, de är fattiga också, tror vi.

Fast å andra sidan vet vi ju hur rika de är. De bor i sina stora villor som idag är värda miljoner...

Sant är att det finns fattiga pensionärer – och rika pensionärer. Det går inte att dra pensionärerna över en kam. Det är större ekonomiska skillnader bland pensionärer än i några andra åldersgrupper. Det man kan se är en skiljelinje efter kön. Män har fått det bättre.

• **Av samtliga** pensionärer 1997
• uppbar sammanlagt 269 000, ungefär
• 17 procent, endast folkpension. Av
• dessa var 90 procent kvinnor.
• 1999 hade pensionerade män i
• genomsnitt 166 200 kronor i års-
• inkomst, medan pensionerade kvinnor
• hade 100 000 kronor.

• År 2000 fick 1,5 procent av de
• äldre socialbidrag, jämfört med 7,2
• procent av hela befolkningen. 60
• procent av de äldre som fick social-
• bidrag var invandrare.

• I förhållande till övriga befolk-
• ningen har de äldres ekonomi för-
• bättrats under 1990-talet. Median-
• inkomsten för totalbefolkningen har
• ökat med fem procent medan mots-
• varande ökning för åldersgruppen
• 65–74 var tio procent. För ålders-
• gruppen 75–84 år var den 34 procent
• under samma period.

• Förbättringen i de äldres ekonomi
• kan till stor del förklaras av att allt fler
• pensionärer får allmän tilläggs-
• pension.

Källor:

Folkhälsorapport 2001.
Socialstyrelsen.
Äldreuppdraget. 2000:4.
Socialstyrelsen.
Bemötandet av äldre. SOU 1997:170.
Statistik *Socialstyrelsen,*
RFV, SCB.

MYT:

Tanter gillar blommiga klänningar

Att klä sig som tant – med blommig klänning, den lilla hatten, en prak-
tig kapp och dinglande handväska – är inget dagens äldre kvinnor
vill. I intervjuer med äldre kvinnor beskrivs ”tantstilen”
som förlegad. Den hör till förra generationen äldre kvinnor.
Ännu värre betraktas ”städrocken” med knäppning fram-
till. Den är möjligen tänkbar på sjukhus, men inte ute i
samhället.

Idag vill äldre kvinnor klä sig i ”klassisk” eller
”personlig” stil. Enligt de intervjuade kvinnorna bör
klädseln vara diskret och neutral. Denna önskan att inte
sticka ut, särskilt bland de yngre äldre, kan tolkas som en
osäkerhet om vad
som är klädsamt.
Äldre kvinnor vill
bära kläder som
döljer kroppens
ålderstecken, medan
de allra äldsta
uppfattas kunna klä
sig friare.

• **Enligt en** undersökning av Svenska
• moderrådet bland stora svenska kläd-
• företag så är kvinnor mellan 18 och
• 40 år intressanta för branschen.
• Äldre kvinnor över 65 existerar
• knappt för modeskapare och kläd-
• företag.

• Även om föreställningar om vad
• som är passande för olika åldrar och i
• olika miljöer håller på att luckras upp
• råder en osäkerhet om vad som är
• korrekt klädsel för äldre kvinnor.

• Äldre delar själva upp sig i flera
• undergrupper som yngre äldre och
• äldre äldre med ungefärlig brytpunkt
• vid 75 år. "Tant" blir man vid 75–80-
• års åldern.

Källa:

Den klädsamma pensionären. Några
äldre kvinnors funderingar kring
klädsel och ålder. Greta Frankel.
1999:17. *Socialtjänstförvaltningen
Stockholm.*

Varför vårdar vi myterna så ömt?

Det är inte hög ålder i sig som ger en negativ uppfattning om äldre personer. Det är äldre människors beroende, improduktivitet och ohälsa vi inte står ut med, skriver Lars Tornstam i ”Åldrandets socialpsykologi”.

Vårt samhälle karakteriseras av prestation. Idealen är produktivitet, effektivitet och självständighet. Eftersom det, enligt Lars Tornstam, i vårt kulturella värdemönster ligger att vi ska vörda ålderdom så omformar vi det förakt vi känner för improduktivitet och beroende till ett nedlåtande ömkande. Vi tycker helt enkelt synd om de stackars ömkliga, sjuka och ensamma gamlingarna.

Mårten Lagergren på Stiftelsen Äldrecentrum i Stockholm tror snarare att drivkraften bakom behovet av myter handlar om ångest.

– Myterna föds ur vår ångest för vårt eget åldrande. Vi är rädda för att förlora kontrollen över oss själva och tar därför avstånd ifrån åldrandet. Vi försöker hålla det borta ifrån oss. Man kan säga att vi demoniserar det vi känner skräck för.

• **Källa:**

• Åldrandets socialpsykologi.
• Lars Tornstam 1998. *Rabén Prisma*.
• Intervju med Mårten Lagergren,
• *Stiftelsen Stockholms läns
• Äldrecentrum*.

HÄNGER DU MED NER TILL
ARBETSTERAPI SENARE, VA?

sig inte Antalet anställda minskar Stackars alla ensamma
kattmat och samla tomflaskor Tanter gillar blommiga klänningar

Vi vill så gärna föreställa oss att gamla är ensamma, sjuka och fattiga.

Sanningen är att äldre människor idag inte tycker att de är särskilt ensamma. Dagens pensionärer är också de piggaste och äldsta historien hittills skådat. Och visst blir det mindre pengar över när lönen ersätts med pension. Men förvånansvärt många manliga pensionärer är synnerligen välbeställda, medan många, framför allt bland de äldre kvinnorna, däremot får det knapert på sin ålders höst.

Frågan är varför vi behöver våra myter?

Hyllar vi produktivitet, effektivitet och självständighet så mycket att vi blir rädda för allt som avviker, eller föds myterna ur vår rädsla för vårt eget åldrande?

 **SVENSKA
KOMMUNFÖRBUNDET**

*Hornsgatan 20, 118 82 Stockholm
Tel 08-452 71 00, Fax 08-641 15 35
www.svekom.se*